

**ВІДОКРЕМЛЕНИЙ СТРУКТУРНИЙ ПІДРОЗДІЛ
«ІРПІНСЬКИЙ ФАХОВИЙ КОЛЕДЖ НАЦІОНАЛЬНОГО УНІВЕРСИТЕТУ
БІОРЕСУРСІВ І ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ УКРАЇНИ»**

Циклова комісія фінансово-економічних та облікових дисциплін

ЗАТВЕРДЖУЮ

Заступник директора
з навчальної роботи

Вікторія СОВА
«10.05» 2022 року

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

	«Економіка і нормування праці» (назва навчальної дисципліни)
галузь знань	05 Соціальні та поведінкові науки (шифр і назва галузі знань)
освітньо-професійна програма	Економіка (назва освітньої програми)
спеціальність	051 Економіка
відділення	економічне (назва відділення)

Робоча програма

«Економіка і нормування праці»

(назва навчальної дисципліни)

для студентів

за галуззю знань

05 Соціальні та поведінкові науки

спеціальністю

051 Економіка

освітньо-професійна

програма

Економіка

«12» серпня 2022 року, - 20 с.

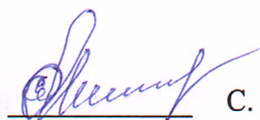
Розробник:

Лариса ГУРСЬКА, викладач-методист, викладач вищої кваліфікаційної категорії

Робоча програма затверджена на засіданні циклової комісії фінансово-економічних та облікових дисциплін

Протокол від «12» серпня 2022 року № 1

Голова циклової комісії фінансово-економічних та облікових дисциплін

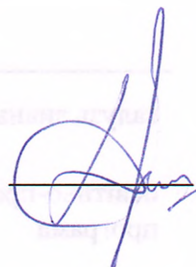

С. Іванова

Схвалено методичною радою коледжу.

Протокол від «12» серпня 2022 року № 1

Голова

Д. Костюк

1. Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Галузь знань, освітньо-професійна програма, освітньо-професійний ступінь	Характеристика навчальної дисципліни
		денна форма здобуття освіти
Кількість кредитів – 5	Галузь знань: шифр і назва	Обов’язкова
Розділів – 4	Спеціальність: 051 Економіка Освітньо-професійна програма: Економіка	Рік підготовки:
Загальна кількість годин – 150		2-й
		Семестр:
		4-й
		Лекції:
Тижневих годин для денної форми здобуття освіти: аудиторних – 4 самостійної роботи – 3,5	Освітньо-професійний ступінь: фаховий молодший бакалавр	40 год.
		Практичні, семінарські:
		40 год.
		Лабораторні:
		год.
		Самостійна робота:
		70 год.
		Вид контролю:
		підсумкова контрольна робота

Примітка. Співвідношення кількості годин аудиторних занять до самостійної роботи становить: для денної форми здобуття освіти – 80/70

2. Мета навчальної дисципліни

Мета вивчення навчальної дисципліни «Економіка і нормування праці» є висвітлення теоретико-методологічних і соціально-економічних аспектів сучасних проблем економіки праці; формування у здобувачів освіти умінь організовувати особисту працю та працю підлеглих; набуття ними практичних навичок з організації та нормування праці, регулювання відносин у соціально-трудовій сфері.

Перелік компетентностей студентів, що формуються в результаті засвоєння дисципліни:

Загальні компетентності (ЗК):

ЗК 3. Здатність спілкуватися державною мовою як усно, так і письмово.

ЗК 4. Здатність спілкуватися іноземною мовою.

ЗК 5. Здатність до пошуку, оброблення та аналізу інформації з різних джерел.

ЗК 6. Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях.

ЗК 7. Здатність використовувати інформаційні та комунікаційні технології.

ЗК 10. Здатність вчитися та бути готовим до засвоєння та застосування набутих знань.

Спеціальні компетентності (СК):

СК 1. Здатність ідентифікувати інформацію та усвідомлювати проблеми предметної області, базові засади функціонування сучасної економіки.

СК 3. Здатність на основі типової методики і знань, розраховувати економічні і соціально-економічні показники господарюючих суб'єктів.

СК 4. Здатність проводити економічний аналіз функціонування та розвитку суб'єктів господарювання.

СК 5. Здатність планувати діяльність суб'єктів господарювання в умовах мінливого середовища.

СК 6. Здатність вирішувати професійні завдання з організації діяльності окремих підрозділів суб'єктів господарювання.

СК 8. Здатність обґрунтовувати економічні рішення на основі розуміння закономірностей економічних систем і процесів.

СК 9. Здатність здійснювати діяльність у взаємодії суб'єктів господарювання.

СК 10. Здатність самостійно виявляти проблеми і пропонувати шляхи їх вирішення при аналізі конкретних ситуацій економічного характеру.

СК 12. Здатність збирати, аналізувати та обробляти статистичні дані, які необхідні для розв'язання комплексних економічних завдань, застосовувати різні методики аналізу показників господарсько-фінансової діяльності.

СК 14. Здатність до складання фінансової, податкової, статистичної та спеціальної звітності, передбаченої стандартами бухгалтерського обліку і законодавством України.

3. Передумови вивчення навчальної дисципліни

Дана навчальна дисципліна базується на раніше здобутих результатах навчання таких навчальних дисциплін, як «Політична економія», «Економіка підприємства», «Статистика».

4. Очікувані результати навчання

Результати навчання (РН):

РН 4. Демонструвати навички пошуку, збирання, оброблення та аналізування інформації у професійній діяльності.

РН 5. Застосовувати всебічні спеціалізовані емпіричні та теоретичні знання для вирішення практичних ситуацій.

РН 7. Проявляти ініціативу та підприємливість щодо розвитку підприємства (підрозділу).

РН 8. Володіти економічною термінологією, оперувати категоріями, поняттями предметної області соціально-економічних систем різного рівня.

РН 10. Демонструвати вміння розв'язувати типові спеціалізовані задачі в професійній діяльності.

РН 11. Демонструвати вміння аналізувати результати діяльності суб'єктів господарювання для визначення напрямів їх удосконалення.

РН 12. Демонструвати вміння планувати основні економічні показники підприємства (підрозділу) для підвищення ефективності діяльності.

РН 13. Вирішувати професійні завдання з організації діяльності підприємства (підрозділу).

РН 15. Демонструвати вміння знаходити оптимальні, обґрунтовані, творчі рішення для розв'язування професійних задач.

РН 16. Використовувати навички міжособистісної взаємодії, які дозволяють досягати професійних цілей.

РН 20. Уміння застосовувати статистичні методи при здійсненні аналізу виробничого господарської діяльності підприємства, різні методики аналізу показників господарсько-фінансової діяльності.

РН 25. Уміння аналізувати стан економіки і нормуванні праці й розробляти заходи щодо його вдосконалення.

5. Критерії оцінювання

Критерії оцінювання знань студентів наведено в додатку 1 до робочої програми навчальної дисципліни.

6. Засоби оцінювання

Контрольні заходи включають поточний, тематичний та підсумковий контроль знань студента. Поточний контроль здійснюється під час проведення семінарських (практичних) занять та у процесі здійснення самостійної роботи у таких формах: експрес-опитування, тести, задачі, реферати, розрахункові роботи, студентські презентації, робота в Інтернет тощо.

Підсумковий контроль проводиться з метою оцінки результатів навчання на завершальному етапі.

7. Програма навчальної дисципліни

Розділ 1. Трудовий потенціал суспільства та зайнятість населення

Тема 1. Об'єкт, предмет, завдання і методологічні основи дисципліни

Предмет і завдання дисципліни «Економіка і нормування праці» як спеціальної економічної науки. Завдання, що вирішує економіка і нормування праці на сучасному етапі розвитку суспільства. Місце дисципліни «Економіка і нормування праці» в системі економічних наук, її зв'язок з суміжними навчальними дисциплінами.

Поняття і особливості праці та її характер в умовах конкурентної економіки. Роль праці в розвитку людини і суспільства. Кількісні і якісні характеристики праці. Економічні та соціальні функції праці. Загальні і часткові ознаки праці.

Тема 2. Трудові ресурси і трудовий потенціал суспільства

Поняття про трудові ресурси, їх роль і місце в економіці України. Склад і структура трудових ресурсів. Показники використання трудових ресурсів. Вплив на трудові ресурси демографічного, освітнього, професійно-кваліфікаційного аспектів. Умови і чинники підвищення ефективності використання трудових ресурсів суспільства.

Населення як суб'єкт економічних та суспільних процесів і явищ. Відтворення населення, його природний, соціальний, механічний рух.

Поняття працездатності, працездатного населення, трудових ресурсів, економічно-активного населення. Поняття трудового потенціалу. Кількісні і якісні характеристики трудового потенціалу. Особливості трудового потенціалу працівника підприємства, суспільства. Поняття відтворення населення, типи відтворення. Баланс трудових ресурсів. Зарубіжний досвід формування та ефективного використання трудового потенціалу фірми.

Тема 3. Відносини зайнятості та безробіття

Поняття, види та форми зайнятості населення. Закон України «Про зайнятість населення». Основні принципи зайнятості. Показники ефективної та раціональної зайнятості. Державне регулювання зайнятості населення. Ринок праці. Попит і пропозиція на ринку праці. Співвідношення попиту і пропозиції на ринку праці. Кон'юнктура на ринку праці та її види. Органи державної влади на ринку праці України. Міжнародний досвід регулювання зайнятості. Поняття безробіття. Форми безробіття і причини його виникнення. Показники, що регулюють рівень безробіття. Напрямки запобігання безробіттю.

Тема 4. Внутрішній ринок праці

Сутність внутрішнього ринку праці. Аналіз внутрішнього ринку праці через вивчення системи соціально-трудових відносин, управління трудовими ресурсами на рівні підприємства. Дослідження проблем управління персоналом, нормування і організації праці, управління продуктивністю праці, систем оплати праці, планування праці тощо.

Внутрішньо-фірмове управління людськими ресурсами. Мобільність працівників в організації. Аналіз внутрішніх ринків. Дослідження проблем управління персоналом, його планування, використання і розвитку, нормування і організації праці, управлінні продуктивністю праці, тарифного нормування і систем оплати праці, планування праці.

Підвищення якості внутрішньо-фірмового ринку праці. Розвиток внутрішнього підприємництва. Стимулюючий ефект інноваційного підприємництва. Кар'єра, види кар'єри. Управління кар'єрою.

Розділ 2. Аналіз трудового процесу та нормування праці на підприємстві

Тема 5. Регулювання організаційно-економічних відносин в організації

Прийняття організаційної структури підприємства до конкурентного середовища: гнучке регулювання обсягів продукції, що випускається, управління кадрами; різноманітність форм наймання і звільнення; професійно-кваліфікаційна перепідготовка робітників; гнучкість диференціації заробітної плати і режимів розподілу робочого часу; різноманітність методів і форм соціальної допомоги. Суть організаційно-економічних відносин в організації. Характеристика організаційної структури підприємства. Персонал організації як об'єкт управління, його структура. Суб'єкти управління персоналом. Мета і завдання управління персоналом. Поняття і принципи управління персоналом. Функції управління персоналом. Категорії персоналу підприємств.

Поняття і структура виробничо-трудоного процесу. Класифікація і атестація робочих місць.

Тема 6. Сутність, значення і об'єкти нормування праці. Норми і нормативи затрат праці

Сутність і зміст процесу нормування праці. Регулювання міри праці засобами нормування праці. Регулювання міри праці засобами нормування праці та планування виробничих завдань. Мета нормування праці в умовах конкуренції. Об'єкти нормування праці.

Поняття про норми і нормативи праці. Призначення та класифікація нормативів праці. Види нормативних матеріалів. Принципи нормування праці.

Економічне, технічне і психофізіологічне обґрунтування норм праці. Дисципліна праці. Вимоги, які ставляться до норм праці. Спеціалізація і планування робочих місць. Психофізіологічні й санітарно-технічні вимоги до організації робочих місць. Нормування праці – основний засіб вивчення трудових процесів.

Організація розробки, вдосконалення та впровадження норм і нормативів для поліпшення організації виробництва і підвищення його ефективності. Класифікація затрат робочого часу зміни або робочого дня.

Тема 7. Аналіз трудового процесу і затрат робочого часу

Поняття трудового процесу та особливості організації трудових процесів. Рационалізація трудових процесів і управлінських процедур. Аналіз трудового процесу. Проектування прогресивних трудових процесів. Показники прогресивних трудових процесів. Показники раціональності трудових процесів. Розподіл і кооперація праці. Етапи та послідовність проведення аналізу трудових процесів і затрат робочого часу. Основні показники використання робочого часу зміни.

Поняття нормованого і ненормованого часу зміни. Робочий час, його склад і структура. Законодавче регулювання робочого часу та часу відпочинку. Типові режими праці і відпочинку. Гнучкі режими роботи. Повний і неповний робочий день. Змінність роботи і методика розробки графіків змінності. Методи вивчення ефективності використання робочого часу. Роль нормування праці в умовах конкурентної економіки. Методи нормування праці і їх характеристика.

Фотографія робочого дня, її види, зміст і особливості проведення. Хронометраж, його призначення і види. Фотохронометраж, його призначення і сфера використання.

Анкетне опитування. Кінозйомка. Технічні засоби, що застосовуються під час вивчення трудових процесів і затрат робочого часу.

Основні етапи і порядок проведення спостережень. Проектування раціональної організації трудових процесів, балансу і структури часу зміни.

Розділ 3. Планування продуктивності та ефективності праці на підприємстві

Тема 8. Методи нормування і способи встановлення норм праці

Класифікація методів норм праці:

- на засадах детального аналізу, здійснюваного на підприємстві, і проектування оптимального трудового процесу (аналітичні методи);
- сумарно без детального аналізу, здійснюваного на підприємстві, і проектування оптимального трудового процесу на основі статистичних звітів про виробіток, витрати часу на виконання роботи за період, що передує, або експертних оцінок (дослідно-статистичні методи).

Різновиди аналітичних методів:

- аналітично-розрахунковий метод (розрахунок на основі готових довідкових даних по нормативах часу);
- аналітично-дослідницький метод (розрахунок шляхом проведення хронометражу, здійснення фотографії робочого часу) .

Сутність сумарного дослідно-статистичного методу .

Різновиди встановлення норми сумарного дослідно-статистичного методу:

- на основі порівняння складності та обсягу даної роботи з такими, що виконувались раніше;
- на основі даних оперативного й статистичного обліку про витрату часу на аналогічні роботи, за досвідом особи у встановленні норм праці;
- за результатами узагальнення сумарних спостережень за використанням робочого часу на цих операціях, роботах.

Тема 9. Продуктивність і ефективність праці

Поняття продуктивності праці. Принципи управління продуктивністю. Продуктивність як показник ефективності використання ресурсів (праці, капіталу, землі, матеріалів, енергії, інформації) під час виробництва товарів і надання послуг. Показники рівня і динаміки продуктивності праці. Характеристика продуктивності праці через показники: повні і неповні; прямі і обернені; натуральні і вартісні. Методи визначення продуктивності. Трудомісткість продукції як величина обернена до продуктивності праці. Регіональні відмінності трудомісткості продукції. Планування підвищення продуктивності праці на основі зниження трудомісткості продукції та поліпшення використання робочого часу. Співвідношення темпів росту продуктивності і оплати праці. Фактори і резерви підвищення продуктивності праці. Програми управління продуктивністю праці.

Вивчення впливу факторів на продуктивність праці методом групування. Індексний метод вивчення впливу факторів на продуктивність праці.

Кадри підприємства і необхідність встановлення оптимальних співвідношень між окремими категоріями працівників. Методи розрахунку чисельності робітників (на основі трудомісткості виробничої програми, за робочими місцями, нормами обслуговування, нормативами чисельності).

Тема 10. Аналіз і планування праці на підприємстві

Інформаційне забезпечення аналізу і планування трудових показників. Сутність, цілі та принципи стратегічного планування праці. Етапи стратегічного планування. Сутність, мета оперативного планування. Кількісні та якісні характеристики планів.

Кадрова політика організації, її основні напрямки. Планування і формування персоналу, підбір і відбір персоналу. Джерела набору персоналу. Рух персоналу в організації та просування персоналу. Професійна і соціальна адаптація кадрів. Підготовка і підвищення кваліфікації кадрів. Мотивація і стимулювання праці та їх значення в управлінні персоналом.

Ефективність управління персоналом, система економічних показників ефективності управління персоналом.

Система трудових показників і взаємозв'язок їх елементів. Загальні й часткові трудові показники. Методичні підходи щодо планування трудових показників. Взаємозв'язок і взаємозалежність трудових показників.

Розділ 4. Витрати на персонал, аналіз і звітність у сфері праці

Тема 11. Витрати на персонал і заробітна плата

Вартість робочої сили та її формування. Сутність і зміст вартості й ціни робочої сили. Міжнародна класифікація витрат на робочу силу. Структура вартості робочої сили, заробітна плата. Натуральні витрати (харчування, житло), які надаються працівникам підприємства.

Структура вартості робочої сили, заробітна плата. Витрати роботодавців на соціальне страхування, внески на соціальне забезпечення, встановлені законом. Витрати на професійну підготовку та підвищення кваліфікації, професійну орієнтацію і підбір кадрів, витрати на соціально-побутове забезпечення. Податки на заробітну плату, дохід.

Закон України «Про оплату праці». Загальні поняття систем оплати праці. Сутність форм заробітної плати і умови їх застосування. Форми заробітної плати – відрядна і почасова, їх зв'язок із способами виміру затрат праці. Загальні поняття систем оплати праці. Системи відрядної і почасової форм оплати праці. Сутність безтарифної системи оплати праці.

Тема 12. Тарифне нормування заробітної плати

Сутність і принципи тарифного нормування заробітної плати. Зміст та призначення тарифної системи оплати праці. Роль тарифної системи в плануванні та регулюванні заробітної плати. Основні елементи тарифної системи оплати праці: довідник кваліфікаційних характеристик професій працівників, тарифні сітки, посадові оклади. Призначення та побудова довідника кваліфікаційних характеристик професій працівників. Тарифні сітки, їх побудова та призначення. Використання тарифних сіток як засіб диференціації оплати праці та виконуваних робіт. Характери зміни тарифних сіток.

Тарифні ставки оплати праці та їх використання для диференціації заробітної плати різних груп робітників залежно від їхньої кваліфікації, форм оплати праці.

Основні принципи встановлення посадових окладів. Побудова схем посадових окладів керівників, професіоналів, фахівців, технічних службовців. Застосування коефіцієнтів співвідношення місячних посадових окладів керівників та спеціалістів і мінімальної заробітної плати.

Сутність та необхідність доплат і надбавок. Розробка та застосування єдиної тарифної сітки.

Тема 13. Планування соціального розвитку організації

Соціальне середовище організації: поняття, основні характеристики. Поняття соціальних орієнтирів, соціального потенціалу та методів соціального управління організацією. Система цілей соціального розвитку.

Поняття соціальної політики та інструментів, які вона використовує. Соціальна структура як характеристика набору персоналом за віком, статтю, освітнім рівнем тощо. Соціальна технологія – система знань про організацію діяльності з використанням соціального управління.

Соціальне планування, що реалізується шляхом складання плану соціального розвитку організації. Соціальне нормування як формування норм, які встановлюють порядок поведінки окремих осіб та груп у колективі. Соціальне регулювання як перелік заходів для підтримання соціальної справедливості та удосконалення соціальних відносин між працівниками. Соціальний контроль як процес, завдяки якому забезпечується

функціонування системи відносин (формальних і неформальних) між працівниками, в тому числі затверджені регламентом.

Механізм управління соціальним розвитком організації. Значення соціального діалогу у розвитку організації. Соціальні інновації як конкурентна перевага підприємства р на ринку.

Соціальна відповідальність як ціннісний вибір підприємства. Соціальний ракурс і процесі виробництва та реалізаціє товарів підприємством.

Тема 14. Аналіз, звітність і аудит у сфері праці

Система трудових показників на підприємстві. Значення економічного аналізу в сфері праці. Аналіз ринку праці і трудових відносин – основа стратегії окремих організацій. Аналіз чисельності, структури, руху кадрів. Аналіз продуктивності праці та заробітної плати.

Аналіз статистичної сукупності даних щодо процесів, які здійснюються в сфері праці. Основна мета аналізу звітності і виконання аудиторської перевірки підприємства.

Економічні та історичні передумови виникнення аудиту в трудовій сфері. Основна мета аудиту. Сутність, об'єкт і цілі аудиту в сфері праці. Основні напрями аудиту. Етапи проведення аудиторської перевірки. Ефективність аудиту в трудовій сфері.

8. Структура навчальної дисципліни

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин				
	денна форма				
	усього	у тому числі			
		л	с	п	с.р.
Розділ 1. Трудовий потенціал суспільства та зайнятість населення					
Тема 1. Об’єкт, предмет, завдання і методологічні основи дисципліни	12	4	2		6
Тема 2. Трудові ресурси і трудовий потенціал суспільства	12	4		2	6
Тема 3. Відносини зайнятості та безробіття	10	2		4	4
Тема 4. Внутрішній ринок праці.	11	2		2	7
Разом за розділом 1	45	12	2	8	23
Розділ 2. Аналіз трудового процесу та нормування праці на підприємстві					
Тема 5. Регулювання організаційно-економічних відносин в організації	10	2		2	6
Тема 6. Сутність, значення і об’єкти нормування праці. Норми і нормативи затрат праці	10	2	2		6
Тема 7. Аналіз трудового процесу і затрат робочого часу	10	2		2	6
Разом за розділом 2	30	6	2	4	18
Розділ 3. Планування продуктивності та ефективності праці на підприємстві					
Тема 8. Методи нормування і способи встановлення норм праці	12	6		6	
Тема 9. Продуктивність і ефективність праці	8	2		2	4
Тема 10. Аналіз і планування праці на підприємстві	10	2	2	2	4
Разом за розділом 3	30	10	2	10	8
Розділ 4. Витрати на персонал, аналіз і звітність у сфері праці					
Тема 11. Витрати на персонал і заробітна плата	12	4		2	6
Тема 12. Тарифне нормування заробітної плати	11	2		4	5

Тема 13. Планування соціального розвитку організації	10	2	2		6
Тема 14. Аналіз, звітність і аудит у сфері праці	10	4		2	4
Разом за розділом 4	43	12	2	8	21
Підсумкова контрольна робота	2			2	
Усього годин	150	40	8	32	70

8. Теми семінарських занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1.	Тема 1. Об'єкт, предмет, завдання і методологічні основи дисципліни 1. Предмет, завдання дисципліни «Економіка і нормування праці» та методи її вивчення. 2. Поняття нормування як основи регламентування витрат живої праці за різноманітних умов трудової діяльності людини. 3. Об'єкт та предмет нормування. 4. Принципи та функції нормування праці.	2
2.	Тема 6. Сутність, значення і об'єкти нормування праці. Норми і нормативи затрат праці 1. Сутність нормування праці. 2. Нормування праці – основний засіб вивчення трудових процесів. 3. Характеристика функцій організації і нормування праці. 4. Економічне, технічне і психофізіологічне обґрунтування норм праці. 5. Організація розробки та впровадження норм і нормативів для поліпшення організації виробництва і підвищення його ефективності.	2
3.	Тема 10. Аналіз і планування праці на підприємстві 1. Сутність і значення планування праці. Види планування, їх суть, мета та специфіка. 2. Показники з праці як складові бізнес плану. Система трудових показників. 3. Кількісні та якісні характеристики планів. 4. Загальні та локальні трудові показники. 5. Показники рівня і динаміки продуктивності праці. Мета планування продуктивності праці.	2
4.	Тема 13. Планування соціального розвитку організації 1. Вплив соціальних заходів на виробничо-господарчу діяльність підприємств. 2. Основні положення плану соціального розвитку колективу. 3. Структурні зміни працюючих, перепідготовка і підвищення кваліфікації робітників, заходи по зменшенню плинності кадрів. 4. Поліпшення санітарно-гігієнічних умов праці. 5. Система соціального партнерства.	2
	Разом	8

10. Теми практичних занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1.	Тема 2. Трудові ресурси і трудовий потенціал суспільства 1. Оцінка можливостей трудового потенціалу. Фонд ресурсів праці.	2

	2. Розрахунок коефіцієнтів природного руху населення. 3. Розрахунок коефіцієнтів механічного руху населення.	
2.	Тема 3. Відносини зайнятості і безробіття 1. Визначення показників економічного активного населення. 2. Визначення коефіцієнтів зайнятості і безробіття. 3. Розрахунок коефіцієнта зайнятості. 4. Визначення показників демографічного навантаження працездатного населення дітьми та пенсіонерами.	4
3.	Тема 4. Внутрішній ринок праці 1. Визначення коефіцієнтів обороту робочої сили по прийому і звільненню. 2. Розрахунок коефіцієнта плинності кадрів. 3. Визначення коефіцієнта заміщення робочої сили.	2
4.	Тема 5. Регулювання організаційно-економічних відносин в організації 1. Визначення середньоспискової чисельності і середньо явочної кількості працюючих. 2. Аналіз вікової структури працівників підприємства. 3. Розрахунок коефіцієнти стабільності і сталості працівників підприємства.	2
5.	Тема 7. Аналіз трудового процесу і затрат робочого часу 1. Визначення «прихованих» і «неприхованих» втрат робочого часу згідно фотографії (хронометражі) робочого дня. 2. Складання фактичного і нормативного балансів робочого часу. 3. Обробка, аналіз і систематизація отриманих результатів.	2
6.	Тема 8. Методи нормування і способи встановлення норм праці 1. Формування норм затрат праці різними методами за сферою застосування. 2. Визначення норми часу на виготовлення партії деталей. 3. Визначення норми часу на обслуговування робочого місця. 4. Визначення норму часу на виконання елемента операції на основі даних хронометражу. 5. Групування витрат робочого часу дня. 6. Розрахунок чинників використання робочого часу та його втрат за різних обставин спостереження. 7. Визначення можливого підвищення продуктивності праці за умови усунення втрат робочого часу.	6
7.	Тема 9. Продуктивність та ефективність праці 1. Визначення продуктивності праці. 2. Розрахунок трудомісткості продукції. 3. Факторний аналіз зміни продуктивності праці.	2
8.	Тема 10. Аналіз планування праці на підприємстві 1. Формування баланс робочого часу . 2. Складання графіку підвищення кваліфікації персоналу. 3. Характеристика джерела набору персоналу.	2
9.	Тема 11. Витрати на персонал і заробітна плата 1. Розрахунок основної заробітної плати за погодинною формою оплати праці. 2. Розрахунок основної заробітної плати за відрядною формою оплати праці. 3. Розрахунок додаткової заробітної плати. 4. Розрахунок компенсаційних виплат працівникам.	2
10	Тема 12. Тарифне нормування заробітної плати	4

	1. Визначення тарифного фонду оплати праці. 2. Розрахунок оплати праці робітників різних розрядів з різною тарифною ставкою. 3. Визначення середнього тарифного коефіцієнта, середнього тарифного розряду, середньої тарифної ставки робітників-почасовиків 4. Визначення середнього тарифного коефіцієнта, середньоденної тарифної ставки групи робітників-відрядників 5. Визначення середнього тарифного коефіцієнта і середнього тарифного розряду робіт, при необхідності виконати заданий обсяг робіт. 6. Розрахунок премії у вигляді відсотка від тарифного заробітку.	
11.	Тема 14. Аналіз, звітність і аудит у сфері праці 1. Аналіз чисельності працівників, зайнятих добром, розстановкою, підвищенням кваліфікації (перепідготовкою) та обліком кадрів 2. Аналіз підвищення продуктивності праці. 3. Визначення ціни аудиторських послуг.	2
	Підсумкова контрольна робота	2
	Разом	32

11. Теми лабораторних занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Не передбачено навчальним планом	

12. Самостійна робота

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1.	Тема 1. Вступ. Об'єкт, предмет, завдання і методологічні основи дисципліни 1. Поняття і особливості праці та її характер в умовах конкурентної економіки. 2. Роль праці в розвитку людини і суспільства. 3. Кількісні і якісні характеристики праці. 4. Ефективність праці та фактори, що її визначають. 5. Економічні та соціальні функції праці. Загальні і часткові ознаки праці.	6
2.	Тема 2. Трудові ресурси і трудовий потенціал суспільства 1. Населення як суб'єкт економічних та інших суспільних процесів і явищ Відтворення населення, його природний, соціальний і механічний рух. 2. Демографічна та соціальна мобільність населення. Структура і розміщення населення України. 3. Поняття працездатності, працездатного населення, трудових ресурсів, економічно активного населення.	6
3.	Тема 3. Відносини зайнятості і безробіття 1. Природна норма безробіття Соціально-економічна оцінка рівня безробіття. 2. Визначення статусу безробітного. Причини неточного визначення рівня безробіття. 3. Безробіття та інфляція 4. Допомога у зв'язку з безробіттям	4
4.	Тема 4. Внутрішній ринок праці 1. Складові елементи внутрішнього ринку праці. 2. Мобільність працівників в організації.	7

	3. Показники, які характеризують стан внутрішнього ринку праці організації. 4. Кар'єра, види кар'єри. 5. Управління кар'єрою.	
5.	Тема 5. Регулювання організаційно-економічних відносин в організації 1. Персонал організації як об'єкт управління, його структура. Суб'єкти управління персоналом. 2. Мета і завдання управління персоналом. Поняття і принципи управління персоналом. 3. Функції управління персоналом. Категорії персоналу підприємств. 4. Поняття і структура виробничо-трудового процесу.	6
6.	Тема 6. Сутність, значення і об'єкти нормування. Норми і нормативи затрат праці 1. Поняття про норми і нормативи праці. 2. Призначення та класифікація нормативів праці. Види нормативних матеріалів. Принципи нормування праці. 3. Економічне, технічне і психофізіологічне обґрунтування норм праці. 4. Організація розробки та впровадження норм і нормативів для поліпшення організації виробництва і підвищення його ефективності.	6
7.	Тема 7. Аналіз трудового процесу і затрат робочого часу 1. Класифікація затрат робочого часу: працівника, роботи устаткування, тривалості виробничого процесу. 4. Структура загального часу, тривалості виробничого процесу. Чинники, що впливають на тривалість виробничого процесу. 5. Класифікація методів вивчення затрат робочого часу. Методичні основи аналізу затрат робочого часу. 6. Хронометраж, його призначення і види. Організація проведення хронометражних спостережень. Вибір об'єкта та оптимальної кількості вимірів.	6
8.	Тема 9. Продуктивність та ефективність праці 1. Поняття продуктивності й продуктивності праці, їх взаємозв'язок. Роль продуктивності за умов ринкової економіки. 2. Інтенсивні та екстенсивні фактори зростання продуктивності праці. 3. Продуктивність та ефективність виробництва. 4. Види ефективності діяльності підприємства.	4
9.	Тема 10. Аналіз планування праці на підприємстві 1. Кількісні та якісні характеристики планів. 2. Загальні та локальні трудові показники. 3. Показники рівня і динаміки продуктивності праці. Мета планування продуктивності праці.	4
10.	Тема 11. Витрати на персонал і заробітна плата 1. Сутність і значення планування праці. Види планування, їх суть, мета та специфіка. Кількісні та якісні характеристики планів. 2. Показники з праці як складові бізнес плану. Система трудових показників. Загальні та локальні трудові показники. 3. Показники рівня і динаміки продуктивності праці. Мета планування продуктивності праці. 4. Класифікація факторів продуктивності праці. Природні і суспільні умови підвищення продуктивності праці. 5. Резерви зростання продуктивності праці. Взаємозв'язок факторів і	6

	резервів продуктивності праці.	
10.	Тема 12. Тарифне нормування заробітної плати 1. Тарифні ставки оплати праці та їх використання для диференціації заробітної плати різних груп робітників залежно від їхньої кваліфікації, форм оплати праці. 2. Основні принципи встановлення посадових окладів. 3. Побудова схем посадових окладів керівників, професіоналів, фахівців, технічних службовців. 4. Сутність та необхідність доплат і надбавок. Розробка та застосування єдиної тарифної сітки.	5
11.	Тема 13. Планування соціального розвитку організації 1. Вплив соціальних заходів на виробничо-господарчу діяльність підприємств. 2. Основні положення плану соціального розвитку колективу 3. Структурні зміни працюючих, перепідготовка і підвищення кваліфікації робітників, заходи по зменшенню плинності кадрів. 4. Поліпшення санітарно-гігієнічних умов праці. 5. Система соціального партнерства.	6
12.	Тема 14. Аналіз, звітність і аудит у сфері праці 1. Порівняльний і факторний аналіз результатів господарської діяльності підприємства. 2. Економічні та історичні передумови виникнення аудиту в трудовій сфері. 3. Напрями, етапи і методи проведення аудиту в сфері праці. 4. Етапи проведення аудиторської перевірки. Ефективність аудиту в трудовій сфері.	4
	Разом	70

13. Індивідуальні завдання

Не передбачено навчальним планом.

14. Інструменти, обладнання, програмне забезпечення

Презентації в PowerPoint, відеоролики, мультимедійний проектор та екран. Навчально-методичне забезпечення з навчальної дисципліни, розміщене у навчально-інформаційному середовищі Moodle.

15. Заняття, що підлягають оцінюванню

Розділ 1					Розділ 2				Розділ 3				Розділ 4				Підсумкова к.р.	II семестр	
T1	T2	T3	T4	Тематична	T5	T6	T7	Тематична	T8	T9	T10	Тематична	T11	T12	T13	T14			Тематична
СЗ 1	ПЗ 1	ПЗ 2, ПЗ 3	ПЗ 4		ПЗ 5	СЗ 2	ПЗ 6		ПЗ 7, ПЗ 8, ПЗ 9	ПЗ 10	СЗ 3, ПЗ 11		ПЗ 12	ПЗ 13, ПЗ 14	СЗ 4	ПЗ 15			
Максимальна оцінка - 12 балів																			
Мінімальна оцінка – 1 бал																			

16. Рекомендовані джерела інформації

ОСНОВНА

Законодавчі та нормативні документи

1. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 р. № 435-IV зі змінами та доповненнями: URL:<http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/435-15>
2. Податковий кодекс України від 2.12.2010 р. № 2756-VI зі змінами та доповненнями: URL:<http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>
3. Господарський кодекс України : Закон України від 16.01.2003р. № 436-IV зі змінами та доповненнями: URL:<http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/436-15>
4. Про оплату праці : Закон України від 24.03.1995 № 108/95-ВР зі змінами та доповненнями: URL:<http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/108/95-вр>
5. Про оренду землі : Закон України від 06.10.1998 № 161-XIV із змінами та доповненнями: URL:<http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/161-14>
6. Про фермерське господарство : Закон України від 19.06.2003 р. № 973-IV із змінами і доповненнями: URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/973-15>
7. Про особисте селянське господарство : Закон України від 15.05.2003 р. № 742-IV із змінами і доповненнями: URL:<http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/742-15>
8. Про цінні папери та фондовий ринок: Закон України від 23.02.2006 № 3480-IV із змінами і доповненнями: URL:<http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/3480-15>
9. Про товарну біржу: Закон України від 10.12.1991 № 1956-XII із змінами та доповненнями: URL:<http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1956-12>
10. Про захист економічної конкуренції: Закон України від 11.01.2001 № 2210-III із змінами та доповненнями: URL:<http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2210-14>
11. Про господарські товариства : Закон України від 19.09.1991 №1576 зі змінами та доповненнями: URL:<http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/1576-12>
12. Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні : Закон України від 08.09.2011 № 3715-VI із змінами і доповненнями: URL:<http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/3715-17>

Підручники (навчальні посібники)

1. Акулов М.Г. Економіка праці і соціально трудові відносини: навч. посіб. / М.Г. Акулов, А.В. Драбаніч, Т.В. Євась – Київ: Центр учбової літератури, 2012. – С.293–301.
2. Бабенко А. Г. Нормування праці : навч.-наоч. посіб. для студентів екон. спец. ВНЗ / [Бабенко А. Г., Бондаревська К. В.] ; Дніпропетр. держ. фінанс. акад. - Дніпропетровськ : ДДФА, 2017. - 158 с.
3. Бабенко А. Г. Нормування праці: практикум для студентів ден. та заоч. форми навчання./ А. Г. Бабенко, К. В. Бондаревська ; Дніпропетр. держ. фінанс. акад. - Дніпропетровськ : ДДФА, 2019. - 127 с.
4. Багрова І.В. Нормування праці : навч. посіб. / І.В. Багрова. – К. : Центр навч. літ-ри. – 2015. – 212 с.
5. Грішнова О.А. Економіка праці та соціально-трудова відносини : підручник. – К. : Знання, 2014. – 535 с.
6. Данюк В.М., Райковська Г.О. Нормування праці. Збірник завдань і вправ: Навч. посіб. / За заг. ред. В.М. Данюка. – К.: ХНЕУ, 2016. – 268 с.
7. Економіка праці та соціально-трудова відносини : навч. посіб. / О. В. Безпалько та ін.; за заг. ред. О. В. Безпалько. К. : Кафедра, 2020. 310 с.
8. Економіка праці і соціально-трудова відносини [Текст] : навч. посіб. / Никифорок В.А., Водянка Л.Д., Кобеля З.І., Никифорок О.Я. Чернівці : Чернівецький нац. ун-т, 2018. 332с.
9. Економіка праці : навчальний посібник [електронний ресурс] / за заг. ред. Г. В. Назарової. – Харків : ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2019. – 330 с

10. Економіка праці і соціально-трудові відносини: методичний посібник для проведення семінарських та практичних занять / Укл.: З.І. Кобеля, С.І. Тодорюк, Л.Д. Водянка, Н.В. Філіпчук. Чернівці: Рута, 2019. 80 с.

11. Економіка праці та соціально-трудові відносини: підручник / [А.М. Колот, О.А. Грішнова, О.О. Герасименко та ін.]; за наук. ред. д-ра екон. наук, проф. А.М. Колота. – К.: КНЕУ, 2019. – 711с.

12. Калина А. В. Організація та нормування праці в сучасному виробництві. – К.: МАУП, 2014. – 390с.

13. Комарницький І. М., Комарницька Г. О. Економіка праці та соціально-трудові відносини: підруч. Хмельницький: Цюпак, 2016. 423 с.

14. Організація та нормування праці : навч. посіб. / Н. С. Данилевич [та ін.] ; Держ. ВНЗ "Київ. нац. екон. ун-т ім. Вадима Гетьмана", [Ін-т бізнес-освіти]. - Київ : КНЕУ, 2015. - 389 с.

15. Олійник Т. І., Пахуча Е. В. Економіка праці і соціально-трудові відносини: навч. посіб. Харків: Друкарня Мадрид, 2019. 279 с

16. Полонський О. М. Економіка праці та соціально-трудові відносини : навч. посіб. для студ. ВНЗ / О. М. Полонський, У. С. Расулова. – Донецьк : ДонНУЕТ, 2013. – 600 с.

17. Сумцов В. Г. Економіка праці та соціально-трудові відносини : /навчальний посібник / В.Г. Сумцов, І.Г. Филипова, Г.С. Балахнін, – Луганськ: вид-во СНУ ім. В. Даля, 2013. – С.512–518.

ДОПОМІЖНА

1. Бабенко А.Г., Бондаревська К.В. Нормування праці : навчально-наочний посібник для студентів денної та заочної форм навчання. – Вид. 2-ге, доп. - Дніпропетровськ: Дніпропетровська державна фінансова академія, 2013. – 158 с.

2. Економіка праці та соціально-трудові відносини: Навчально-методичний посібник для самостійного вивчення дисципліни студентами денної форми навчання. За заг.ред. проф. Качана Є. П. – Тернопіль, ТНЕУ, 2016. – 376 с.

3. Економічний аналіз : навчальний посібник для здобувачів вищої освіти/ Н. Ю. Рекова, Є. О. Підгора, В. В.Ровенська, О. В. Латишева, Т. П. Гітіс, І. Ю. Єрфорт, І. І. Смирнова, С. В. Касьянюк. – Краматорськ : ДДМА, 2021. – 200 с.

4. Організація та нормування праці : практикум / Н. С. Данилевич [та ін.] ; Держ. вищ. навч. закл. "Київ. нац. екон. ун-т ім. Вадима Гетьмана". - К. : КНЕУ, 2014. - 251 с.

5. Шевченко Л. С. Економіка підприємства : навч. посіб. / Л. С. Шевченко. – К. : Ліра-К, 2014. – 208 с.

ІНФОРМАЦІЙНІ РЕСУРСИ В ІНТЕРНЕТІ

1. Офіційний сайт Кабінету Міністрів України: URL: www.kmu.gov.ua

2. Офіційний сайт Національного банку України: URL: www.bank.gov.ua

3. Офіційний сайт Міністерства економічного розвитку і торгівлі України: URL: www.me.gov.ua

4. Офіційний сайт Національної бібліотеки України ім. Вернадського: URL: www.nbuv.gov.ua

5. Офіційний сайт Державної служби статистики України: URL: www.ukrstat.gov.ua

6. Законодавство України: URL: www.zakon/rada.gov.ua

7. Електронна бібліотека: URL: <http://www.studentbooks.com.ua>

8. Інтернет-портал Газети Бізнес: URL: <http://www.business.kiev.ua>

9. Наукова бібліотека: URL: <http://pulib.if.ua>

10. Студентський портал: URL: <http://studyport.org.ua>

11. Український бізнес портал: URL: <http://ubp.com.ua>

КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ ЗНАНЬ СТУДЕНТІВ З НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ «ЕКОНОМІКА І НОРМУВАННЯ ПРАЦІ»

Для денної форми здобуття освіти

Робочою програмою навчальної дисципліни передбачено вивчення 4-х розділів обсягом (кредитів ЄКТС):

- 1 розділ – 1,5 (45 год.);
- 2 розділ – 1,0 (30 год.);
- 3 розділ – 1,0 (30 год.);
- 4 розділ – 1,5 (45 год.).

Робочою програмою навчальної дисципліни передбачено застосування 3-х форм контролю знань студентів: поточного, тематичного, підсумкового.

1. Поточний контроль.

За кожним елементом розділу, передбаченого робочою програмою навчальної дисципліни, обов'язкова певна форма поточного оцінювання знань. Такими формами можуть бути:

- усне опитування;
- письмова контрольна робота (відповіді на питання лекційного курсу, розв'язання задач, виконання певних розрахунків тощо);
- тестування знань студентів з певного розділу (теми) або з певних окремих питань лекційного курсу;
- виступ на семінарських заняттях (з рефератом, в дискусії);
- перевірка розв'язання завдань (задачі, окремі розрахунки) тощо.

Критеріями оцінки є:

при усних відповідях:

- повнота розкриття питання;
- логіка викладання, культура мови;
- емоційність та переконаність;
- використання основної та допоміжної літератури;
- аналітичні міркування, вміння роботи порівняння, висновки.

при виконанні письмових завдань:

- повнота розкриття питання;
- цілісність, системність, логічна послідовність, вміння формулювати висновки;
- акуратність оформлення письмової роботи.

На практичному/семінарському занятті оцінюються:

- усні відповіді студентів;
- участь в обговоренні дискусійних питань;
- участь у ділових, рольових іграх та їх обговоренні;
- аналіз ситуаційних завдань та вміння доведення власної думки;
- підібрана інформація щодо прикладів з економічної практики;
- правильність розрахунків при визначенні певних показників, вирішенні ситуаційних завдань, задач;
- реферативні виступи, усні повідомлення тощо.

Оцінювання самостійної роботи студента.

Контроль самостійної роботи студентів здійснюється як під час аудиторних занять (на семінарах, практичних заняттях), так і у позааудиторний час.

Контроль самостійної роботи передбачає:

- визначення ступеня засвоєння матеріалу;
- визначення якості виконання завдань;
- своєчасне виконання і здача поточних завдань;

– оцінку знань, здобутих у результаті самостійної навчальної роботи.

2. Тематичний контроль.

Тематичний контроль є підсумком певного етапу вивчення навчальної дисципліни. Його мета – виявлення проміжних результатів засвоєння студентами змісту навчальної дисципліни.

Тематична оцінка визначається як середнє арифметичне набраних балів за поточну роботу при вивченні тем певного розділу.

3. Підсумковий контроль.

Вивчення трьох розділів навчальної дисципліни «Економіка і нормування праці» завершується виконанням підсумкової контрольної роботи. Її мета – виявлення кінцевого результату засвоєння студентами змісту навчальної дисципліни. Критерії оцінювання знань студентів за підсумкову контрольну роботу наводиться у пояснювальній записці до пакета тестових завдань.

Оцінювання знань студентів з навчальної дисципліни «Економіка і нормування праці» як профільного предмета, вивчення якого передбачене освітньою програмою профільної середньої освіти для підготовки фахових молодших бакалаврів на основі базової загальної середньої освіти, здійснюється за 12-бальною шкалою (табл. 1), з подальшим переведенням семестрової оцінки в оцінку за національною шкалою «Відмінно», «Добре», «Задовільно», «Незадовільно» з визначенням рейтингу студента в балах за 100-бальною шкалою (табл. 2) та перенесенням підсумку у Відомість успішності з навчальної дисципліни.

Таблиця 1. Оцінювання навчальних знань студентів

Рівень досягнень	Бали	Критерії оцінювання знань студентів
I. Початковий	1 бал	Студент має уявлення з визначеної проблеми, за допомогою викладача може розпізнати окремі поняття навчальної дисципліни «Економіка і нормування праці», що стосуються навчального матеріалу у межах програми навчальної дисципліни.
	2 бали	Студент намагається відтворити окремі поняття, за допомогою викладача або з використанням підручника володіє елементарними знаннями за програмою; обирає правильний варіант відповіді з двох запропонованих (на рівні «так – ні»).
	3 бали	Студент відтворює окремі поняття; з допомогою викладача або з використанням підручника фрагментарно визначає їхні ознаки; відповідає на запитання, що потребують однослівної відповіді; з допомогою викладача фрагментарно виконує практичні завдання без належного оформлення.
II. Середній	4 бали	Студент з допомогою викладача або з використанням підручника відтворює незначну частину навчального матеріалу у межах програми навчальної дисципліни, дає визначення окремих фінансових понять, у відповідях може допускати помилки; з допомогою викладача виконує практичні завдання з неповним їх оформленням.
	5 балів	Студент відтворює основний зміст навчального матеріалу у межах програми навчальної дисципліни, відповідаючи на запитання викладача; дає визначення окремих фінансових понять; наводить приклади, що ґрунтуються на матеріалі підручника; у відповідях може допускати помилки; з допомогою викладача виконує практичні завдання, частково оформляє їх.
	6 балів	Студент самостійно, але неповно відтворює навчальний матеріал у межах програми навчальної дисципліни; частково

		дотримується логіки його викладу; відповідає на окремі запитання; у цілому правильно вживає фінансову термінологію; у відповідях допускає помилки; розв'язує прості типові задачі з допомогою викладача; з допомогою викладача виконує практичні завдання, оформляє їх без висновків.
III. Достатній	7 балів	Студент самостійно і послідовно відтворює більшу частину навчального матеріалу у межах програми навчальної дисципліни; у відповідях на запитання допускає неточності; розв'язує прості типові задачі звертаючись за консультацією до викладача; виконує практичні завдання, звертаючись за консультацією до викладача, оформляє їх, робить неповні висновки.
	8 балів	Студент самостійно і послідовно відтворює навчальний матеріал у межах програми навчальної дисципліни; відповідає на поставлені запитання, допускаючи у відповідях неточності; дає порівняльну характеристику явищ та процесів; виправляє допущені помилки; розв'язує типові задачі користуючись алгоритмом; виконує практичні завдання, звертаючись за консультацією до викладача, оформляє їх, робить неповні висновки.
	9 балів	Студент вільно відтворює навчальний матеріал у межах програми навчальної дисципліни та відповідає на поставленні запитання, передбачені навчальною програмою; з допомогою викладача узагальнює, систематизує та встановлює причинно-наслідкові зв'язки; самостійно розв'язує типові задачі; виконує практичні завдання, оформляє їх, робить нечітко сформульовані висновки.
IV. Високий	10 балів	Студент системно та вільно відтворює навчальний матеріал у межах програми навчальної дисципліни та обґрунтовано відповідає на запитання, передбачені навчальною програмою; узагальнює, систематизує, виявляє причинно-наслідкові зв'язки; використовує знання у нестандартних ситуаціях; самостійно розв'язує типові задачі у межах програми; робить чітко сформульовані та обґрунтовані висновки.
	11 балів	Студент логічно, усвідомлено оперує навчальним матеріалом у межах програми навчальної дисципліни; обґрунтовано відповідає на запитання; самостійно аналізує і розкриває сутність і функції фінансів; встановлює і обґрунтовує причинно-наслідкові зв'язки; аргументовано використовує знання у нестандартних ситуаціях; самостійно розв'язує задачі; ретельно виконує практичні завдання, оформляє їх, робить логічно побудовані та обґрунтовані висновки.
	12 балів	Студент виявляє системні, міцні та глибокі знання за програмою профільного предмета, може вести дискусію з конкретного питання; вільно розв'язує задачі різного рівня складності; вміє без помилок виконувати практичні завдання, передбачені програмою профільного предмета, робить логічно побудовані та аргументовані висновки, самостійно користується різними джерелами інформації; наводить практичні приклади у контексті тематичного теоретичного матеріалу.

Таблиця 2. Переведення оцінки за 12 бальною школою в оцінку за національною школою з визначенням рейтингу студента в балах

Оцінка за 12 бальною школою	Оцінка національна	Рейтинг студента, бали
12	Відмінно	100
11		96
10		93
9	Добре	89
8		84
7		79
6	Задовільно	73
5		69
4		64
3	Незадовільно	59
2		40
1		20